

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

Czas realizacji: 1 godz.

Cele zajęć

■ Cel ogólny

Zdobycie wiedzy na temat korzystania w sposób legalny z źródeł i innych utworów, zapoznanie się z pojęciami prawo autorskie, domena publiczna i dozwolony użytek

■ Cele szczegółowe

Uczeń:

- z zaangażowaniem bierze udział w dyskusji,
- świadomie uczestniczy w kulturze,
- wie, czym jest prawo autorskie, wolna domena i użytek publiczny,
- poznaje terminy z zakresu prawa autorskiego,
- wiedza, co można robić z utworem w ramach dozwolonego użytku (m.in. potrafi poprawnie cytować tekst),
- selekcjonuje dostępne w sieci informacje,
- świadomie, odpowiedzialnie i selektywnie korzysta z Internetu,
- doskonali umiejętności związane z czytaniem ze zrozumieniem,
- nabywa umiejętności potrzebnych do życia w społeczeństwie informacyjnym,
- tworzy różne krótkie teksty,
- sprawnie posługuje się poprawną odmianą polszczyzny pisanej i mówionej.

■ Metody i formy pracy:

- metody aktywizujące – asocjogram, burza mózgów, dyskusja, plakat,
- rozmowa kierowana,
- ćwiczenia redakcyjne,
- ćwiczenia z tekstami prasowymi,
- praca z tekstem i materiałem audiowizualnym,
- praca z komputerem z dostępem do Internetu,
- indywidualna i grupowa praca analityczna i redakcyjna.

■ Środki dydaktyczne:

- karta pracy: *Jak legalnie korzystać z kultury?*,
- materiały dla nauczyciela: *Jak legalnie korzystać z kultury?*,
- fragmenty różnych tekstów prasowych, kultury,
- materiały audiowizualne i tekstowe dostępne w Internecie :
<https://www.youtube.com/watch?v=IB44NEte2sk>
- komputer z dostępem do Internetu, m.in. stron: legalnakultura.pl
(<http://www.legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/b-przewodnik-b-po-prawie-autorskim/dozwolony-uzytek>; <https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/domena-publiczna/>) ;
edukacjamedialna.edu.pl (<https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/domena-publiczna/>);
prawokultury.pl; www.wolnelektury.pl ; <http://imslp.org> ;
<http://archive.org/details/moviesandfilms> ;
- tablica, arkusze papieru, flamastry.

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

■ Przebieg lekcji

1. Faza wstępna (3 min.)

- Sprawdzenie zadania domowego polegającego na tym, że uczniowie mieli wejść na stronę <http://e-lekcje.org/pokoj-nauczycielski.html>, otworzyć „Scenariusz nr 3” i zapoznać się z plikiem SZKOŁA MAM_warsztat 3_prawo autorskie.pdf, a po zapoznaniu się z wiadomościami dostępnymi na tej stronie zapisać w punktach poradnik: „Prawo autorskie w pracy dziennikarza”.
- Uczniowie przedstawiają wyniki swej pracy, zwracając szczególną uwagę na praktyczne zastosowanie zasad prawa autorskiego w pracy dziennikarza (m.in. kwestie przedrukowywania i cytowania lub streszczania tekstów prasowych, rozpowszechniania zdjęć reporterskich, naruszania dóbr osobistych i in.).

2. Faza realizacyjna

a) Czym jest domena publiczna?/ burza mózgów, praca indywidualna (10 min.)

- Nauczyciel prosi, by uczniowie zapoznali się z tekstem o domenie publicznej na stronie edukacja.medialna.edu.pl („Wiedza w pigułce” na: <https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/domena-publiczna/>) i zastanowili się nad zagadnieniem (burza mózgów-dyskusja): *Jak wyglądałby świat, w którym domena publiczna nie istnieje, a prawa autorskie trwają wiecznie?* (tekst dostępny jest też w *Materiałach dla nauczyciela*). Uczniowie prezentują na forum swoje opinie i próbują odpowiedzieć na pytanie: *Dlaczego potrzebna jest domena publiczna?*
- Uczniowie zapoznają się z definicją pojęcia ‘domena publiczna’ na stronie [legalna.kultura.pl](http://legalnakultura.pl) w dziale: Przewodnik po prawie autorskim (na: <http://legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/b-przewodnik-b-po-prawie-autorskim/domena-publiczna>) i odpowiadają na pytania dotyczące domeny publicznej (*Karta pracy, zad. 1.*).
- Nauczyciel pyta uczniów o ich ulubione filmy, książki, komiksy, zdjęcia, grafiki, obrazy. Zapisuje je na tablicy. Prosi każdego, by wybrał jeden z wypisanych na tablicy utworów i w przybliżeniu obliczył, kiedy utwór, który wybrał, przejdzie do domeny publicznej. Uczniowie zastanawiają się też nad tym, co można zrobić z takim utworem, który przejdzie do domeny publicznej. Każdy uczniów prezentuje efekty swojej pracy (*Karta pracy, zad.2.*)

b) Jak korzystać z dobrodziejstw domeny publicznej?/ praca grupowa i indywidualna (10 min.)

- Nauczyciel dzieli uczniów na 3 grupy i prosi o zajęcie miejsc przy stanowiskach komputerowych. Każda grupa dostaje adres internetowy strony, która zawiera zasoby udostępniane w domenie publicznej:
Grupa I literatura: www.wolnelektury.pl ;
Grupa II muzyka: <http://imslp.org> ;
Grupa III film: <http://archive.org/details/moviesandfilms>.
Zadaniem uczniów jest przejrzeć zasoby danego serwisu (5 minut) i znaleźć przykłady utworów, które mogą wykorzystać do nauki w szkole (na lekcji lub w pracy domowej). Liderzy grup prezentują na forum wyniki prac grupy.
- Uczniowie, pracując tym razem indywidualnie z komputerem, wchodzą na stronę <http://otwartzasoby.pl> . Wypisują po 3 strony z różnych interesujących ich dziedzin (np. muzyka, zdjęcia, film, grafika), które mogłyby im się przydać w nauce, tworzeniu tekstów dziennikarskich itp. (*Karta pracy, zad. 3.*). Uczniowie na forum prezentują efekty swojej pracy.

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

c) Czym jest dozwolony użytek?/ film , praca indywidualna i grupowa (12 min.)

- Nauczyciel prosi uczniów, by obejrzeni krótki film pt. „Dozwolony użytek” (<https://www.youtube.com/watch?v=IB44NEte2sk>) oraz zapoznali się z materiałem na temat dozwolonego użytku na stronie <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/dozwolony-uzytek/> (Wiedza w pigułce).
- Uczniowie zastanawiają się (dyskusja-burza mózgów), co według nich jest legalne, a co nie. Nauczyciel dzieli tablicę na 2 części, jedną podpisuje słowem: „MOŻNA”, a drugą część: „NIE MOŻNA”. Uczniowie kolejno podchodzą i dopisują czynności po odpowiedniej stronie tablicy.

d) Cytowanie czy kradzież?/ pogadanka, praca indywidualna (5 min.)

- Nauczyciel przypomina warunki prawidłowego cytowania (dostępne np. w materiale „Wiedza w pigułce” na stronie: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/dozwolony-uzytek/>)
- Nauczyciel poleca zastanowić się nad konkretnymi sytuacjami związanymi z cytowaniem różnych tekstów kultury- w których sytuacjach mamy do czynienia z cytatem (np. pokazanie fragmentu filmu ; skopiowanie fragmentu wywiadu). Następnie nauczyciel pyta uczniów, czy następujące sytuacje mieszczą się w prawidłowym cytowaniu:
  - a) cytat, ale bez podania autora i źródła (oznaczenie cytatu),
  - b) cytat wpisany w tekst i niczym się z niego niewyróżniający (rozpoznawalność cytatu),Nauczyciel pyta uczniów, jaki warunek nie jest spełniony w każdej z powyższych sytuacji. Uczniowie udzielają na forum odpowiedzi, a nauczyciel zapisuje na tablicy warunki dobrego cytowania. Uczniowie zapisują te warunki w swoich zeszytach.

3. Faza podsumowująca (5 min.)

- Uczniowie sprawdzają zdobyte wiadomości na temat tego, jakie można podejmować legalne działania związane z tekstami kultury. Uzupełniają (ok. 2 min.) rozdaną przez nauczyciela Kartę pracy do zagadnienia: „Dozwolony użytek” (w *Materiałach dla nauczyciela*).
- Uczniowie z nauczycielem sprawdzają, które z działań związanych z tekstami kultury są legalne, a które nie.

■ Ewaluacja/samodzielna praca uczniów

- 1) Wykonaj zad. 4 z Karty pracy: zapoznaj się z materiałem (dwoma schematami) o dozwolonym użytku w „Przewodniku po prawie autorskim” na stronie [legalna kultura.pl](http://www.legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/b-przewodnik-b-po-prawie-autorskim/dozwolony-uzytek) (<http://www.legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/b-przewodnik-b-po-prawie-autorskim/dozwolony-uzytek>). Po dokładnym zapoznaniu się z materiałem odpowiedz , czym jest dozwolony użytek i co może zrobić z utworem dziennikarz, osoba prywatna, nauczyciel podczas zajęć
- 2) Skorzystaj z informacji dostępnych na stronach: http://koed.org.pl/wp-content/uploads/2012/03/OZE_przewodnik_v4.pdf („Przewodnik po otwartych zasobach edukacyjnych”) oraz <http://www.legalnakultura.pl/pl/legalne-zrodla> („Legalne źródła kultury”) i stwórz listę dostępnych , legalnych stron z : filmami, muzyką, grafiką, zdjęciami, lekturami, prezentacjami, muzeami, galeriami itp.

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

KARTA PRACY

1. Po zapoznaniu się z informacjami na temat pojęcia 'domena publiczna' (m.in. na stronie: <http://legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/b-przewodnik-b-po-prawie-autorskim/domena-publiczna>) uzupełnij poniższe zdania.

- a) W Polsce prawa do danego utworu wygasają po 70-ciu latach od śmierci .....
- b) Respektując prawa osobiste, należy podać autora i ..... utworu.
- c) Jeśli dzieło było tłumaczone z innego języka, to prawa majątkowe do tłumaczenia wygasają po 70-ciu latach od śmierci .....
- d) Utwory współautorskie przechodzą do domeny publicznej po 70-ciu latach od śmierci ostatniego ....., który przeżył pozostałych.
- e) Do domeny publicznej należą utwory, do których wygasły majątkowe..... albo które nie zostały nimi objęte.

2. Wybierz swój ulubiony tekst kultury (utwór literacki, film, obraz, piosenkę itp.) i wskaż, kiedy utwór ten przejdzie do domeny publicznej. Podaj przykłady różnych działań, które można wykonać z tym utworem, kiedy przejdzie on do domeny publicznej (wzór: w roku 2020 zagorziali fani „Gwiezdných Wojen” mogą np. wcielić się w postać z filmu, nagrać własną wersję ekranizacji ulubionych scen czy urządzić pokaz swojego filmu w miejscu publicznym)

[illegible]

3. Wejdź na stronę <http://otwartzasoby.pl> i wypisz po 3 strony z różnych interesujących cię dziedzin (grafika, muzyka, film, zdjęcia itp.), które mogą ci się przydać w nauce, tworzeniu tekstów dziennikarskich itp.

[illegible]

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

4. Wejdź na stronę <http://www.legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/b-przewodnik-b-po-prawie-autorskim/dozwolony-uzytek> i po zapoznaniu się z informacjami na tej stronie wykonaj poniższe polecenia.

a) wyjaśnij, czym jest *dozwolony użytek*

.....

.....

.....

b) zapisz, w jakich dziedzinach/sytuacjach wykorzystuje się zasady dozwolonego użytku

.....

.....

.....

.....

c) zapisz, do czego ma prawo dziennikarz w ramach dozwolonego użytku

.....

.....

.....

.....

d) zapisz, do czego ma prawo osoba prywatna (w domu) w ramach dozwolonego użytku

.....

.....

.....

.....

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELA

1. Informacja na temat pojęcia 'domena publiczna' dostępna na stronie [edukacjamedialna.edu.pl](https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/domena-publiczna/) (<https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/domena-publiczna/>)

Kultura jest jak wielka kamienica, której nigdy nie przestajemy budować. Na już ułożonych ceglach kładziemy kolejne piętra tekstów i znaczeń. Kultura rozwija się w czasie. Jej rozwój uzależniony jest od tego, czy mamy prawo do korzystania z osiągnięć naszych poprzedników.

Domena publiczna to wszystkie te utwory, do których nikt nie posiada autorskich praw majątkowych. Oznacza to, że znajdujących się w domenie publicznej dzieł można swobodnie i bezpłatnie używać — poznawać je, kopiować i rozpowszechniać, opracowywać na nowo i twórczo przekształcać. W Polsce prawa majątkowe wygasają po 70 latach po śmierci autora. Uważa się, że właśnie domena publiczna jest warunkiem swobodnego rozwoju kultury i nauki. Dzięki domenie publicznej mogą działać biblioteki internetowe, muzea i różne archiwa. Inna nazwa domeny publicznej to „własność publiczna państwa”, a więc każdego z nas.

Jakie dzieła znajdują się w domenie publicznej?

- te, do których wygasły autorskie prawa majątkowe (prawa te są ograniczone w czasie i zbywalne);
- te, które nigdy nie podlegały autorskim prawom majątkowym;
- materiały urzędowe — m.in. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy i rozporządzenia.

Pamiętaj, że osobiste prawa autorskie nie wygasają nigdy. Zawsze pamiętaj o podaniu nazwiska autora.

W świetle prawa twórca nie może sam zdecydować o umieszczeniu utworu w domenie publicznej. Utwory przechodzą do domeny publicznej automatycznie kiedy mija 70 lat od śmierci ich autorów, dokładnie z początkiem każdego kolejnego roku. Dlatego 1 stycznia możesz świętować nie tylko Nowy Rok, lecz także to, że rośnie wspólne dobro całego społeczeństwa — wolna kultura.

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

2. Informacja na temat dozwolonego użytku dostępna na stronie edukacjamedialna.edu.pl
(<http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/dozwolony-uzYTEK/>)

W świetle prawa autorskiego z utworów innych osób możesz korzystać jedynie za ich zgodą. Są jednak pewne czynności, które takiej zgody nie wymagają. Nazywamy je dozwolonym użytkowem.

Na tej zasadzie wszyscy korzystamy z książek w bibliotekach, oglądamy dzieła sztuki w muzeach oraz szukamy materiałów w archiwach.

Bez zgody autora możesz także:

- cytować
- kopiować
- ściągać z internetu
- rozpowszechniać wśród rodziny i znajomych

Cytat to fragment utworu, który zamieszczasz w swoim dziele. Może to być część opowiadania w wypracowaniu albo krótki fragment ulubionego teledysku wmontowany do filmu. **Krótkie utwory można cytować w całości. Cytat zawsze powinien mieć uzasadnienie i być osadzony w odpowiednim kontekście. Pamiętaj o tzw. opisanu cytatu, czyli podaniu autora i tytułu.**

Możesz kopiować utwory, ale rozpowszechnianie jest dozwolone tylko wśród rodziny i znajomych. To oznacza, że piosenkę możesz skopiować przyjacielowi, ale nie możesz zamieścić jej w internecie, gdzie dostęp do niej będą mieli wszyscy. Nie wolno też wykorzystywać utworów bez pozwolenia w celach komercyjnych, czyli zarabiać na nich pieniędzy.

Ściąganie z internetu? Jest legalne. Przecież każda czynność w sieci to ściąganie danych. Nie wolno udostępniać dzieł innych twórców w sieci, ale ściąganie ze stron lub za pomocą różnych programów jest dozwolonym użytkowem.

Uwaga! Pamiętaj, że programy P2P takie jak BitTorrent jednocześnie pobierają i udostępniają informacje. Dlatego nie wolno ich wykorzystywać do utworów pod ochroną praw autorskich. Wolno z nich korzystać do dzielenia się utworami z domeny publicznej lub opublikowanymi na wolnych licencjach.

Bardzo wiele instytucji — takich jak szkoły, biblioteki czy prasa — posiada specjalne dodatkowe uprawnienia dozwolonego użytku. **W szkołach podczas lekcji możecie używać wszystkich materiałów, także tych pod ochroną praw autorskich, za darmo i bez konieczności uzyskania pozwolenia.**

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

5. Karta pracy sprawdzająca wiedzę na temat zagadnienia: „Dozwolony użytek”

(za: <https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/dozwolony-uzytek/>)

Zastanówcie się, które z poniższych działań są legalne, a które nie

Działania	Legalne	Nielegalne
ściągnięcie plików za pomocą programów peer2peer		
ściągnięcie plików z serwisów przechowywania plików		
oglądanie filmów na YouTube		
nagranie własnej wersji piosenki Celine Dion i wrzucenie na YouTube		
zamieszczenie w internecie prezentacji ze zdjęciami z wakacji z podkładem muzycznym składającym się z kilku piosenek chronionych prawem autorskim		
skserowanie rozdziału podręcznika do biologii		
sprzedanie książek z poprzedniej klasy		
sprzedanie skserowanej książki do historii		
wrzucanie zrobionego przez siebie zdjęcia do serwisu społecznościowego		
wrzucenie zdjęcia zrobionego przez kogoś do serwisu społecznościowego		
worzenie demotywatorów jako parodii		
zrobienie kopii albumu muzycznego koleżance		
słuchanie audycji radiowej na podcaście na odtwarzaczu w drodze do szkoły		
pokazanie krótkiego fragmentu filmu w ramach prezentacji na lekcji		
zainstalowanie chronionego prawem autorskim systemu operacyjnego pożyczanego od koleżanki		
sprzedanie kopii gry komputerowej sąsiadom		
ściągnięcie filmów z YouTube		

Temat: Jak legalnie korzystać z kultury

Rozwiązania do karty pracy

Działania	Legalne	Nielegalne
ściągnięcie plików za pomocą programów peer2peer		x
ściągnięcie plików z serwisów przechowywania plików	x	
oglądanie filmów na YouTube	x	
nagranie własnej wersji piosenki Celine Dion i wrzucenie na YouTube		x
zamieszczenie w internecie prezentacji ze zdjęciami z wakacji z podkładem muzycznym składającym się z kilku piosenek chronionych prawem autorskim		x
skserowanie rozdziału podręcznika do biologii	x	
sprzedanie książek z poprzedniej klasy	x	
sprzedanie skserowanej książki do historii		x
wrzucanie zrobionego przez siebie zdjęcia do serwisu społecznościowego	x	
wrzucenie zdjęcia zrobionego przez kogoś do serwisu społecznościowego (bez zgody autora)		x
tworzenie demotywatorów jako parodii	x	
zrobienie kopii albumu muzycznego koleżance	x	
słuchanie audycji radiowej na podcaście na odtwarzaczu w drodze do szkoły	x	
pokazanie krótkiego fragmentu filmu w ramach prezentacji na lekcji	x	
zainstalowanie chronionego prawem autorskim systemu operacyjnego pożyczonego od koleżanki		x
sprzedanie kopii gry komputerowej sąsiadom		x
ściągnięcie filmów z YouTube	x	